

De vrijescholen en het Nieuwe Leren

Wat is de vraag van het kind?

Nog altijd zijn de voor- en tegenstanders van het nieuwe leren het niet eens: klassikaal onderwijs mag dan uit de tijd zijn, maar worden leerlingen wijzer van al 'gogelend' op de computer een werkstuk in elkaar zetten? *Motief* vroeg Gijs Langeslag, vrijeschoolondersteuner en momenteel vervangend coördinator van de Pedagogische Sectie, naar de invloed van het nieuwe leren op de vrijescholen.

Tekst: Judith van der Bend; foto's: Michiel Wijnbergh

"Pubers hebben hun vragen, maar ze moeten sterk begeleid worden. Het merendeel van de middelbare scholieren heeft vmbo-niveau en voor hen is het ontwikkelen van volledig zelfstandig leren eigenlijk te moeilijk. Dat betekent, dat zij door het nieuwe leren dreigen aan hun lot te worden overgelaten."

Gijs Langeslag (1952) weet waarover hij spreekt. Na een aantal jaren lesgeven op de vrijeschool en met heel veel ervaring in het verenigingsleven ging hij in 2000 aan het werk als schoolondersteuner. In dat jaar werkte hij samen met Frans Ebskamp aan de vorming van de Stichting Pallas. Op 1 januari 2001 ging de stichting van start, een bestuurlijke fusie van inmiddels vijftien vrijescholen in Zuid-oost-Nederland. Langeslag reist met twee collega's door het land; zij bezoeken de diverse scholen één keer per maand – indien nodig veertiendaags – en adviseren de schoolleiders in zaken rond

personeel, financiën, gebouwen, inspectie en regelgeving. Er is een centrale pot waaruit de scholen de ondersteuners betalen.

Geen uniform systeem

"Op zich zijn alle scholen autonoom, maar met hulp van de stichting kunnen ze gebruikmaken van elkaars verworvenheden. Een schoolbestuur kijkt alleen naar wettelijke kaders, leerkrachten hebben een didactische blik en ouders zijn voorwaardenscheppend. Het regelmatige bezoek aan verscheidene scholen verruimt de blik en geeft overzicht. Wat we ook zien is dat er wel veel inhoud binnen de vrijeschool is maar dat daar geen goede vorm is om die inhoud zichtbaar te maken. Een voorbeeld: nergens worden leerlingen zo extreem gevolgd als op de vrijescholen, maar er is nooit een uniform systeem gemaakt. We hadden het

“Onderwijs betekent leren dat je met elkaar iets kunt bereiken,” zegt Gijs Langeslag.

veel beter voor elkaar kunnen hebben als daarvoor mensen waren vrijgeroosterd, als daarvoor geld was vrijgemaakt.” Om alle vrijescholen te kunnen ondersteunen zouden er zes Pallas-stichtingen bij moeten komen, stelt Langeslag.

Enkele jaren geleden stelde de overheid vast dat vrijescholen het met een jaar minder moesten doen (Project 2000) en de eerste resultaten hiervan zijn inmiddels zichtbaar. “Kinderen krijgen minder tijd om te rijpen; dat zie ik vooral bij de eindwerkstukken (een persoonlijke presentatie aan het eind van de vrijeschooltijd, vóór het begin van de examens- red.). De persoonlijkheid van het kind is in de 11^e klas nog te dun om werkelijk iets over het voetlicht te brengen. Tegelijk wordt een toename van de prestatiekant zichtbaar; dit komt door de examendruk.”

Dit alles wil niet zeggen dat Gijs Langeslag overwegend somber is over het

leerklimaat op de vrijescholen. “Deze situatie is natuurlijk ook een uitdaging om kinderen voldoende aan de leerstof te krijgen.”

Enthousiasme voor het leven

“Eigenlijk,” zo vindt hij, “zou de antroposofie met de vrijescholen voorop moeten lopen vanuit de kennis over de bewustzijnsziel. Waarom lukt dat niet? Er is een te grote terughoudendheid waardoor het niet zichtbaar wordt. Daar is het coachen en begeleiden van belang. Maar vergis je niet, de bewustzijnsziel incarneert toch wel, met of zonder de antroposofie. Daarmee bedoel ik dat het bewustzijn voor het zielenleven algemeen maatschappelijk werkzaam is. Coaching en begeleiding gebeuren op heel veel plekken en ook daar is het werkzaam in het zielengebied in samenwerking met de ander. Wat ook bij de bewustzijnsziel

KINDEREN KRIJGEN MINDER TIJD OM TE RIJPEN

hoort, is het terughouden van een onderdeel en in plaats daarvan de motiefvraag stellen. Kijk naar het Parcival-gegeven. Parcival 'versliep' het stellen van de vraag en daarom moest hij vele omzwervingen maken. Wij zwerven ook, omdat we de vraag niet stellen. Hoe wij in deze tijd de bewustzijnsziel herkennen? Die uit zich in het nemen van eigen verantwoordelijkheid, in het 'ik' zeggen in plaats van 'je'. Dat soort 'je' zouden we uit het taalgebruik moeten schrappen, het leidt tot anonimiseren, tot communicatieproblemen."

Hij gaat rechtop zitten. "Weet je wie een representant van de bewustzijnsziel was? Pim Fortuyn! Daar kijk je van op? Het gaat me niet om wat hij te vertellen had, maar om het feit dat hij voor zichzelf sprak, dat hij nooit zei 'wij van de LPF vinden...' maar 'ik vind, ik denk'."

Kinderen moeten leren hun vragen te formuleren en uit te spreken. Het nieuwe leren is hierin doorgeslagen, meent

Langeslag. "Kinderen moeten vooraf al weten wat hun doel is; beter kunnen ze moeten gaandeweg hun doel leren kennen door zich aan het leven te stoten en ervaringen op te doen. Dan kunnen ze dit aanscherpen door vragen te stellen. Laat bovenbouwleerlingen niet gewoon naar het kerstspel kijken, dat hebben ze al zo vaak gezien, dat weten ze nou wel. Maar laat hen kijken met gerichte vragen en opdrachten, bijvoorbeeld met een vraag als: wat is het motief van de derde herder?"

De vrijescholen hebben het antwoord op het nieuwe leren in huis, maar vaak nog onbewust. Weet je dat de grote vraag van leerlingen is: word ik als individu gezien, met mijn vermogens en kwaliteiten?" Langeslag vindt het merkwaardig dat waar enerzijds 'zorg op maat' een maatschappelijk aandachtspunt is, anderzijds jongvolwassenen niet geleerd wordt hun maat te bepalen. "Leer hen 'na-denken' in de onderbouw en 'denken-over' in de

bovenbouw. Breng kinderen vanaf hun negende jaar enthousiasme bij voor het leven. Laat hen een portfolio aanleggen om hun eigen kwaliteiten te verzamelen."

Kop van Jut

Maar enthousiasme bijbrengen lijkt op het dragen van een kleine vlam door een donkere, winderige tunnel, als je Langeslag het klimaat hoort schetsen waarin dit zou moeten gebeuren: "Krijgen de leerkrachten nog wel genoeg kans voor hun enthousiasme? De huidige regelgeving maakt het er allemaal niet beter op. Kwaliteitszorg is sterk gekoppeld aan de opbrengsten, alsof alleen de opbrengstenkant telt." Hij noemt de zorg over het aantrekken van schoolleiders. "Het zou wel eens kunnen zijn dat juist het knel zitten tussen enthousiasme en regelgeving het zo moeilijk maakt om schoolleiders te vinden. Meer salaris maakt dat niet goed. De schoolleider is vaak een kop van jut tussen het schoolbestuur en de leerkrachten. Want de leerkrachten hebben behoefte aan zijn enthousiaste ondersteuning, terwijl de schoolleider ook ervoor moet zorgen dat de regelgeving wordt uitgevoerd. En daarvoor moet hij zich bij het bestuur verantwoorden. Rudolf Steiner sprak zich destijds uit tegen een schoolleiding. Hij wilde dat de leerkrachten vanuit eigen verantwoordelijkheid hun school zouden leiden. En dat de klassenleerkrachten alleen hoofdonderwijs zouden geven en zich vanaf de tweede helft van de ochtend zouden bezighouden met taken als schoolleiding en voorbereiding. De overige uren zouden vakleerkrachten dan moeten invullen. Dat maakt de salariskosten wel 1,5 keer meer dan wanneer een leerkracht naast het hoofdonderwijs ook nog eens de rest van de vakken geeft, zoals dat nu gebeurt. Voor een betere verdeling van onderwijstaken is geen geld vanuit de overheid beschikbaar. Deze extra taakbelasting zorgt ervoor dat nogal wat leerkrachten in burnout-situaties raken."

De plek van de vrijeschool

De vraag dient zich aan in hoeverre vrijescholen samenwerken met andere scholen. Dit gebeurt wel, maar nog lang niet

Het nieuwe leren

De term 'het nieuwe leren' is ongeveer zes jaar geleden opgedoken en duidt op de vernieuwingsdrang in het onderwijs. Scholen zijn gaan experimenteren met nieuwe onderwijsvormen om beter te kunnen inspelen op allerlei nieuwe ontwikkelingen. Scholen kampen bijvoorbeeld met motivatie- en dropout problemen bij leerlingen en als gevolg daarvan met ordeproblemen in de klas, waardoor de moderne leraar meer in huis moet hebben om de leerling te boeien. Maar er zijn ook nieuwe theorieën in de leerpsychologie die stellen dat het traditionele onderwijs niet aansluit op de manier waarop kinderen kennis opdoen noch op hun individuele mogelijkheden en talenten. Wil je kinderen tot hun recht laten komen dan is meer onderwijs op verschillende niveaus en individuele aandacht nodig. Een muisstille klas die urenlang naar een leraar luistert is niet meer mogelijk. De nieuwe generatie leerlingen heeft via allerlei kanalen toegang tot informatie. Het onderwijs gaat steeds meer inspelen op de

internetmogelijkheden. Vanuit het nieuwe leren wordt de leerling gezien als iemand die zelf actief kennis en inzicht opbouwt in samenwerking en samenspel met zijn omgeving en die daarbij voortbouwt op al aanwezige kennis en inzichten.

Maar tegelijk heeft Het Nieuwe Leren daarmee ook vele gezichten. Achter één en hetzelfde predikaat gaan bij nader inzien veel verschillende, niet zelden uiteenlopende visies, opvattingen en uitwerkingen schuil. Allemaal hebben die een eigen benadering, eigen karakteristieken en eigen accenten, die meestal ook hun weerklank vinden in uiteenlopende eigen benamingen, zoals zelfverantwoordelijk, levensecht, authentiek, natuurlijk, coöperatief, samenwerkend, sociaal, contextueel leren, praktijkgericht of competentiegericht leren. Intussen berichten de kranten deze dagen over de 'nieuwe schoolstrijd' die wordt aangevoerd door tegenstanders die veel van de vernieuwingen als een verarming van het onderwijs zien.

EEN MUISSTILLE KLAS
DIE URENLANG
NAAR EEN LERAAR LUISTERT,
IS NIET MEER MOGELIJK

overal, vertelt Langeslag. Hij noemt Breda en Maastricht, en geeft Helicon als voorbeeld. Daar geven reguliere en vrijeschoolleerkrachten les op elkaars scholen. Het valt reguliere leraren op dat vrijeschoolleerlingen over het algemeen geïnteresseerd zijn.

“Maar wat ik ook zie is dat de vrijeschool nog veel meer moet opkomen voor waarvoor zij staat, in plaats van de verdediging op te zoeken. Daltonscholen bijvoorbeeld zijn daarin veel duidelijker.”

Op de vraag waarvoor de vrijeschool dan staat, komt Langeslag meteen met een antwoord:

“Voor bewustzijn van het individuele van het kind dat uit een geestelijke wereld komt en gezond wil worden opgevoed. Voor het breed aanspreken van de vermogens van ieder kind. Het laatste, maar belangrijkste uitgangspunt is: weten dat we burgers van twee werelden zijn.

De vrijescholen worden onder meer bedreigd omdat de innerlijke kwaliteit niet voldoende wordt verzorgd. Hiervoor zou bij de leerkrachten ook meer bewustzijn moeten zijn. Het volgen van een methode geeft op zich geen beter onderwijs; het is een hulp. Waarom het

gaat is: wat is de vraag van het kind, anno 2007? Als iedere leerkracht die vraag kan beantwoorden, krijgt de vrijeschool in de samenleving een plek die herkend wordt.”

Elitair of bewust sociaal

Onlangs publiceerde een honderdtal wetenschappers in de Daily Telegraph een open brief, waarin zij stellen dat wij in deze hectische maatschappij het zicht op de culturele en emotionele noden van onze kinderen totaal zijn kwijtgeraakt, waardoor de geestelijke gezondheid van een groot aantal kinderen onnodig gevaar loopt. De briefschrijvers pleiten voor een publiek debat over opvoeding in de 21^e eeuw. De vraag is of de vrijescholen die discussie zouden kunnen aangaan.

“Jazeker. Er zijn voldoende mensen die kwalitatief zouden kunnen deelnemen aan dit debat vanuit de ingang van de antroposofie. Dat is een ingang om het leven te leren kennen, het is een puur menskundig instrument. Maar er zijn heel veel mensen ook buiten de antroposofie ‘menskundig’ aan de slag. Wij

praten vaak nogal elitair hierover, maar houden het intern. We moeten juist veel meer naar buiten toe expliciteren wat we doen, bijvoorbeeld in zo’n debat. De wereldwijde vraag van deze tijd aan de mens luidt: wil jij je bewust worden van in welke fase de aardeontwikkeling zich bevindt? Die vraag hangt samen met de ontwikkelingsvraag van de kinderen. Dáármee moeten lerarencolleges, besturen en ouders aan het werk, om een sociaal bewustzijn te ontwikkelen als antwoord op een dreiging. Een dreiging die zich uit in een nieuw soort oorlog, het terrorisme. Iedereen kan tegenwoordig een potentiële bedreiger zijn; en dat terwijl een medemens juist mijn ontwikkeling mogelijk kan maken. Hierin ligt een tweede opgave en wel het bewust sociale tegenover het onbewust antisociale. Daarom moeten we niet over problemen, maar over kansen spreken. Ik zie het als mijn missie om ervoor te zorgen dat het sociale bewust geïnteresseerd kan worden en dat we elkaar zoeken in elkaars kracht. Onderwijs betekent in die zin: leren dat je met elkaar iets kunt bereiken.” ■